

SZÁVAI ATTILA

Kamuvaker, kukoricaleves, kalapács

Íme, az ember. Esetünkben szobrász, az izéje, nem szakmája, nem ebből él, kell mellékes is, ez a mellékes a szobrászat. Mondjuk mégis szobrásznak, mert ha olyan helyen vagyunk a szobrásszal, ahová a szobráskodása vitt el minket, kiállításon, mondjuk, sajátján, vagy valakién, akkor azt mondja ott, hogy jó napot kívánok, ez és ez vagyok, szobrász. És belülről boldog, mint egy szikla, amit mindjárt elkezdének megszobrászolni. Hiába, vannak percei a világnak, mikor minden tökéletesnek tűnik, virul a lélek, ez a selyembe bugyolált ágyúörgés. Miközben nem is ebből él, mégis leszobrászozza magát. Mindegy. A többi ilyen is ezt mondja, szobrász. Faragott tíz szobrot, és szobrász. Nem ám a valóság, hogy villanyszerelő, kéményseprő, bróker, vécékefeügynök. Ezzel az erővel mondhatnám magamra, hogy szakács, mert minden nap főzök, de nem mondom. Nézzük meg, hosszú vállig érő művészsörényét, amiben most éppen sült csirkeszag, kávé, savanyúcukor illata keveredik, ebéd után van, hátradőlőben, jó kedvben, bőségben, asztalon újság, macskában macskakonzerv, rádióban nótaszó. Műhelyében az egész világ, ha akarja. Néha akarja. Mindig.

Íme az ember, de mondtuk már ezt. Városszéli szobrász, kinek stílusa egy kritikus szerint, egészen városszéli, úgy ül műhelyében, mint aki boldog. Éppen végzett legújabb alkotásával, (előtte persze ebédjével) felütött egy üveg száraz vörösbor, és, mint aki jól végezte dolgát, akiben kétpofára röhögnek az angyalok, rágyújtott egy cigarettára. Mindössze egyetlen szátra, mert véleménye szerint egynél több szál cigaretta méltatlan egy sokat foglalkoztatott szobrászhoz. Mert nem azért kapta a tehetségét, hogy szétköhögje azt a világba. Nem azért a hüvelykujját, hogy egy öngyújtón koptassa el. A harmadik üveg bor után annyiban változik ez, hogy egy szobrász csak páratlan számú cigarettát szívhat el. Mert a páratlan, az olyan, mint az aszimmetria, a kilenc, az mégsem nyolc, szebben is néz ki, ha krétával felírja a műhely falára: 9. A következő pohár bor után a páros számú cigaretták következnek, mert ugye párosan szép az élet, pláne, párosodva, mint a bálnák. Onnan jöttek a bálnák, hogy volt eset, mikor bálnát szeretett volna faragni a szobrász, egy cigarettázó bálnát. De mivel az ötletet a kocsmában elmesélve jelentős verést kapott az egyik alkoholista környezetvédőtől, hát feladta a reményt, hogy valaha is bálnázni fog. Akkor döntött az emberek mellett.

Az emberiség szolgálata mellett. Hogy kiül valahová, ahonnét látni az embereket, a sok hülyeséget, amiket csinálnak. Aztán összefaragja, fúrja, leszobrozza a látottakat. Élettelenből az élőt. Ezen is elfilózott már. Hogy mennyire ki van találva a szobrászat. Van a hideg kő, vagy akármi, vas, fa, traktorgumi, van, tehát az alapanyag. Csak ki kell faragni belőle a témát. Felfogni, hogy mekkora dolog a szobrászat. Hogy az egyszerűt, adott esetben egy, tegyük fel, követ, bonyolulttá teszünk. Esmét teszünk bele. Üzenetet. Szeretlek. Hülye vagy. Ilyesmit. Szép. Legtöbbször azért ezt. Hogy szép. Hogy valami szép. Ha csúnya is.

Eleinte a ház körül talált kövekből faragott, hozott anyagból dolgozott, hazai pályán nem rúgódsz annyira tökön, meg a többi előny. Aztán az első sikereket követően messzebbre is elment. Minden értelemben. De erről majd mindjárt.

A tágas műhely valaha garázként szolgált, sőt, funkcionált. A bútorok hamar kicserélődtek, pláne a szerszámok: egy kő megformálásához (vagy, ahogy a szobrász szokta mondani a negyedik pohár száraz vörösbor után: a kő meghágásához) nem villáskulcs kell, nem vízpumpafogó. Ide véső kell, kalapácsok, különféle stflusban, méretben, fogásban, súlyban, színben, satöbbiben. Kész kis gyűjteményt halmozott fel idővel. Bármije volt az évben, névnap, születésnap, karácsony, hülye férfiak napja (ezt az asszony találta ki neki), általában valami szerszámot kapott. Ilyenkor mindig zavarba jött a meglepetéstől. Zavarban lenni, mint szobrász a kőbányában. Stadionnyi kurva közé ültetett kamasz fiú. Nem túl jó példa. Az illetlenség határai.

Leendő szobrainak alapanyagát mostanában a közeli kőbányában választja ki. Szerinte a legoptimálisabb időjárás ehhez a művelethez, sőt, folyamathoz, szertartáshoz a nyúlós, maszatos késő őszi idő, mikor a kő vékony ragadós hártját hord fel a sziklákra. A nedves kőbányát rendszerint ünneplőben közelíti meg, öltöny, nyakkendő, frissen bokszolt fekete cipő, mert menni kell. Messziről látni, ahogy a kőben méterről-méterre élesedik imbolyogva közeledő alakja. Kiskocsin maga után húzva a folyamathoz szükséges kellékeket: két üveg dunántúli bor, kempingszék, munkavédelmi kesztyű, egyszemélyes sörsátor, kempingasztal. A szertartás első részében a környező sziklák színét vizsgálja meg a szobrász. Nem mindegy ugyanis, mekkorát, és hogyan esik rajtuk a fény. Kell, legyen bizonyos síkosság a szikla színében, ha száraz is az anyag, vallja a szobrász. Hallgatni kell az esőt is. Milyen módon verődik le az anyagról. Van olyan kő, a szobrász szerint, amelyikről úgy vágódik le egy könnyű tavaszi zápor, mint Ifa-hűtőrácsról a részeg biciklis, semmi kecsesség, semmi tartás, semmi ív a mozdulatban.

Ha megvan a leendő alapanyag, akkor a lehető legközelebb viszi a helyhez a tá bort. Ebben a pillanatban dől el a jövő, ebben a pillanatban a mibőllesszacserébogár szobrászati tétele. A nem túl távoli vasúti töltés melletti épületből rendszerint mély sóhaj száll, hallható. A bakter sóhaja ez, mert látja az ablakból az esőben, öltönyben cuppogó szobrászt, amint teli tenyérrel ütlegeli a sziklát: megtalálta a legmegfelelőbb alapanyagot a következő műhöz. Megtaláltatott a következő néhány hét programja, az anyag, amely elszív majd minden energiát, kreativitást, baszdühöt, fejezd be, minden szeretetet. Ebben a sziklában fog beteljesülni egy álom, legyünk bátran közhelyesek, egy álom valósággá fog válni. A szobrász utálja ezt a szót, hogy közhely, okádhatnékja van ettől, mikor kimondja a rádiós bemondó: közhely. Elkapcsol inkább valami kereskedelműre, ott nem mondják ki, ott legalább csak simán közvetítik. Nem kell mindig beszélni. Ez is hitvallása, arcpoétikája a szobrásznak. Hogy tehát vannak dolgok, amiket nem tud szavakkal kifejezni, inkább leüti a felesleget a körül, és ott van az, amire nem tud szavakat. Szókat.

A szobrásznak felesége van. Volt idő, házasságuk első szakaszában, mikor a szobrász naponta rágta fülét szeretett feleségének, mert gyereket szeretett volna az asszonytól. Kis lurkót, aki eljátszhatna a műhelyben a vésőkkel, kalapácsokkal, amíg apa dolgozik, formál, fantáziál. Csinálja a port. Az asszony persze józanabban állt a világ dolgaihoz. Kérdezte minden ilyen alkalommal, hogy ugyan miből tudná eltartani a gyereket. A kőportól nem lehet meghízni, a gyerekeknek kalória kell,

jó nevelés, kicsi glória a lelkére, pontosabban, megvédeni az eredetét, őrizni, játszani sokat, de láttatni vele a hétköznapiakat is, mit ne mondjon, odaadni neki az értékrendet az esti vajás kenyérrel, ünnepkor párizsival, esetleg szőlőcukorral, ha nagy a jólét.

Egy reggel pompás ötlete támadt a szobrásznak. Felült ágyában, nagyot nyögtek a rugók, majd azt mondta feleségének, főzz egy kávét, kisvirág, meg van a megme-nekülésünk, vagyis hát, anyagi alternatívánk. Aztán elmondta a részleteket, miközben itta a sűrű, nehéz italt, keserű volt a reggeli köd is a ház körül, keserű, mint a vaspör. Arankám, kezdte csehovi mozdulattal, csavarulással a hangjában a szobrász. Fel- vesszük magnetofonra a faragást, érted? A következő szobornál kijössz velem mikrofonozni, Aranka, te leszel az én fülem, a mindenség füle. Megrögzíted a magnetofonnal a kopácsolást, lemikrofonozod az utolsó decibelig. Aztán eladjuk búcsúkor, ráfényképezzük a kazetta tokjára a szobrot, a szalagon meg ott van a hang, ahogy készült. Néhány óra hallgatás után kész a kulturális élmény. Audiovizuál, Aranka, ez a jövőnk. Nem csak nézni kell, meg fogdosni, hallani is kell. Füllet összefogdosni. Háttérbe megtorzítva a déli hírek, kicsi kutyaugatás, traktorbőgés, kell a hiteles háttér, egy huzatos disznóól bűdöse, ha lehetne ugye szagokat közvetíteni. Felnyögni néha, belelihegni a felvételbe. Mert a művészet nem mindig jókedv és majomkacagás, kellene a verejtékcseppek is, a kétely, hogy az vagyok-e, aki, ami. Üres konzerves doboz, vagy díszhal valakinek az óriási akváriumában. Díszpinty.

A szobrász, az egy elméleti emberfajta, aki a gyakorlatiasság segítségével fejezi ki önmagát, kevés, ha tudod, mi a szerelem, el tudod képzelni márványból, de meg is kell tudni fogni a vésőt, belekopácsolni az anyagba, hogy szeretlek, Aranka, szeretlek, mint egy új munkavédelmi cipőt.

Mert fontos a biztonságérzet, nem csak, hogy bekötöd az övet, ha busszal is utazol a szomszéd faluba, nem ám csak a munkáskesztyűs rántottasütés, búvárruhás kirándulás, tartva a kullancsok által terjesztett kóroktól. Nem. Egy művésznek, ha szobrász is, maga a művészete adja a biztonságot. Tegyük fel, ideggel ér haza, felhúzták a faluban, és nem ám nyugtatótea, ne is mondjam, hét kisfröccs, vagy valami egyéb antistressz italok, ne képzeld. Kimegy a műhelybe és faragni kezd az istenadta.

Tehát, mivel a szobrászat, az elméleti élet is, hát a mi szobrászunk (történetünk tárgya) nem áttalott olykor filozófiai magasságokba létrázni. Mindenki önmaga létrája, hallotta már ezt így valahol.

Egyszer el is magyarázta ezt a kocsmában a csaposnak. Hogy mi a legnagyobb öröm neki az életben. Van, ugye, a kő, kavics, hogy nevezzük, egy marokba fogható sziklagyerek, izé, legyen akkor mégis kő (kavics). Tehát egy fix halmazállapot. És egyszer csak belebaszod, mondta, bocs, behajítod a folyóba a követ. A fix találkozik a nem fixszel. Aztán nézni a hullámokat, melyek ezzel a filozófiai aktussal keltődtek. Nézni és elgondolkodni az élet mélységén. Aztán kinyilatkoztatni. Átmenni ezzel a szomszédba, vasárnap, a híradó után. És elmondani. Elmondani, hogy valami, vagy valami sügni szokott a szobrásznak. Hogy mit merre a kővel.

Mintha sügnának. Mint minden művésznek, ahogyan sügnak valahonnét, nem érti pontosan, hogy mit, át kell magán szűrnie, át a képességein, mely hol árok-bokor, hol pedig csúszós-fagyott vanília-puding, átszűrni és megfogalmazni. Ha kell, vésővel, kézzel, lábbal, foggal, körömmel.

Egy időben jártak a feleségével étterembe, mert egyfelől utált az asszony mosogatni, másfelől meg, kell, hogy járjanak emberek közé. Még a végén annyira leszokik

a szobrász az emberekről, hogy csak a sziklával fog beszélgetni. Utóbbinak már amúgy is mutatkoztak jelei. Minden reggel, mielőtt elkezdte volna a kopácsolást, még elbeszélgetett a nyers alapanyaggal, hogy hogyan érzi magát, milyen éjszakája volt, satöbbi, mit szól az ingatlanárak változásaihoz, a hordónkénti kőolajakhoz.

Mielőtt elindultak az étterembe, mindig mondta neki a felesége, hogy mosson alaposan kezet. A szobrász büszke volt a száraz, palás tenyérbőrre, amely simogatáskor, mint a kettes smirgli, húzta a bőrt az asszony arcbőréen, satöbbijén. Ha unatkoztak vasárnap délután, túl a hagymalevesen, lapos húson, tejszínes káposztán, gyakran szokták mintegy programként nézegetni a szobrász durung tenyerét. A két leendő kenyéradó férfikezet, mely vaskos, durva tapintású, mint mikor megsimogatsz egy kútgyűrűt. Betonkerítést. Elemezni szokták, ha van idő, havonta egyszer áthívják a szomszéd tenyérjóst, megetetik, megitatják, mondjon szépeket, aztán összeborulnak, egymáshoz, összedőlnek, mint két ázott szénabála. Úgy hallgatják a nagyzolást, kamuvakert, szított jövőt, félrekalapált sorsot. Pengével vágják az életronalat, bokáig, sose halunk meg. A tenyérjós ilyenkor napokig bűnbánó arcot vág. Azt is meggyónja, amit nem követett el. Ha elkövetett egyáltalán valamit.

Volt egy időben tehát az éttermezés. Éttermezés, mint terápiás program. Mert ha otthon volt az ebédelés, gyakran ugrott fel a szobrász két kanál kukoricaleves között, mert eszébe jutott valami apró részlet a készülő szobron, néhány kellő erejű és irányú ütés a vésőre. Aztán rohanás ki a műhelybe, nehogy elfelejtse. Az asszony közben azon töprengett (két kanál kukoricaleves között), hogy nem jó így ez. Faragatlanság ez. Hogy nem erre gondolt konkrétan, mikor kimondta azt az igent. Ezért jött ez az éttermezés, befizették a heti menüt, aztán kalap, kabát, frottír zokni, szemceruza, irány az étterem. Kiválasztani a jövő heti másodikat vasárnap délután, kiülni a tornácra, ha van ilyen, és kiválogatni azt, ami kiválogatható. Morgolódni kicsit a leveseken. De azért berakni a retikülbe pár erőspaprikát, ételízesítőt, hogy ha kell, rá lehessen segíteni a menüre. Nyitott szemmel járni.

A szobrász, az olyan szerkezet, hogy szeret nyitott szemmel járni. Ebből fakadóan az étteremben is úgy szeret ülni, hogy ne háttal legyen a térnek, hanem szembe, előtte minden, ami nézhető, a többi asztal, a pult, fent a sarokban a lehalkított tévé a néma időjossal. Hogy tehát arccal előre legyen a világnak. Homlokka neki a perifériának, lefejni a panorámát, ne bonyolítsd, néha széllal szemben csinálni dolgokat. Az első két alkalommal még hagyományos tányérban szolgálták fel a menüt, de aztán a feleség határozott kérésére áttért a személyzet a kislábasban történő felszolgálásra. A szobrász nem bírt higgadtan enni a kerámiatányérból, mert csak mint műtárgyra, mint alapanyagra, szoborra, alkotásra tudott nézni a mélytányérra. Ahelyett, hogy kanalazta volna szépen a tésztákat, elemezni kezdte a tányér érdekesebb részleteit.

Miután jóllaktak, két slampos böffetés között rendre megbeszélték, hogy merre mennek haza. Sétafika, nagylevegő, letűdözni a jóllakottságot. Aztán otthon, ki merre lát, asszony a tévé elé, szeretett ura a műhelybe. Az első vésőütés, tehát a véső és a kalapács első összecsendülése előtt mindig felnéz a műhely falára: egy sárguló papírlapon van egy szövegrészlet valami könyvből. Jól ki van nagyítva, hogy messziről is lehessen látni, netán ittasan is. A szövegrészlet két emberi tekintet összecsendüléséről szól, összenézésről, mikor különös erők törnek fel mindkét félben.

„Igen, az ilyen pillanatok miatt is szép az emberi lét. Mikor összecsendül két tekintet. Sokszor gondolok arra, hogy az ilyesmit az állatok megélik-e. Aztán mindig

arra jutok, hogy igen. Talán a napi gyakorlatban hasonlót élnek meg. Mondjuk az őzek, mikor a felkelő napra néznek hajnalban. Összecsendülnek a természettel, amiből lettek, ahová lesznek.” A szöveg filctollal van a papírra írva, hanyag betűvezetéssel, de jól olvashatóan. A lényeges szavakat a szobrász bekarikázta.

